

Píše Petr Brod

(E*forum, 27. 02. 2025)

Vzpomínky novináře (a za tzv. „normalizace“ manuálního dělníka) **Jiřího Goldschmída** jsou ohlédnutím za životem intelektuála, který kvůli svému židovskému původu prošel všemi krutostmi nacistického režimu a poté, co tuto perzekuci téměř zázračně přežil, se vehementně vrhl do profesionálního a veřejného života, v němž našel uspokojující uplatnění, ale i mnohá úskalí, spojená s poválečným vývojem Československa. V tom jeho osudy vykazují mnohočetné paralely s mnoha jinými příslušníky jeho generace a jeho memoáry také v mnohém připomínají vzpomínkové publikace řady jeho současníků, publikované po pádu komunismu v této zemi. Na mysl například přichází autobiografie historika Tomana Broda (mého bratrance z druhého kolena, jen o čtyři roky mladšího než byl Goldschmíd).

Životy těchto souputníků vykazují mnoho společných rysů. Chronologicky prvním bylo mládí v převážně asimilovaných židovských rodinách první republiky, v nichž náboženství hrálo už jen okrajovou roli a jejichž příslušníci se co do národnosti považovali za Čechy. Prvním velkým úderem do jejich společenského postavení a identity byla nacistická okupace a násilné vyloučení z národní pospolitosti, pro mnohé z nich první silný impuls pro uvědomění si vlastního původu. Následoval fyzický teror ze strany hitlerovského režimu, pro malou menšinu ukončený osvobozením v roce 1945. Pro mnohé členy této minority byl přirozený příklon k politické levici, reprezentované především komunistickou stranou, a obdiv k Sovětskému svazu jako osvoboditeli východní části Evropy. S tím souvisel pozitivní postoj k začlenění ČSR do východního bloku a zapojení se do budování socialismu v marx-leninském podání, chápanému jako nejúčinnější záruka toho, že se nebudou opakovat hrůzy nedávné minulosti. Pochyby vznikaly v hlavách takto uvažujících mladých lidí až v průběhu 50. a 60. let, mimo jiné v souvislosti s antisemitským procesem proti bývalému generálnímu tajemníkovi KSČ Rudolfu Slánskému a jeho spoluobžalovaným, s pronásledováním tisíců nestraníků a s povstáními proti komunistům v NDR, Polsku a Maďarsku. Přeživší šoa v řadách vládnoucí strany se tak postupně stávali součástí širšího proudu zastánců reformu a hledání nové čs. cesty k socialismu „s lidskou tváří“, který dosáhl politického průlomu (a utrpěl mocenskou porážku) v druhé polovině 60. let minulého století. V reformním hnutí v ČSSR byli výraznými reprezentanty tohoto proudu například Eduard Goldstücker nebo František Kriegel.

Ti se ovšem od Jiřího Goldschmída lišili tím, že německou okupaci Československa přežili v emigraci a že v poúnorové „lidové republice“ zastávali důležitější funkce než on. Goldschmíd prošel kalvárií řady internačních a vyhlazovacích táborů, o které píše věčně a zdrženlivě, po válce urychleně dohnal maturitu a studoval francouzštinu

a angličtinu na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Už během studia se zúčastnil politických aktivit komunistických studentů, podílel se na mezinárodním studentském hnutí a podnikl první zahraniční cesty. Co jeho *Vzpomínky* výrazně liší od většiny memoárových publikací českých a slovenských přeživších holokaustu je důraz na život po osvobození. To se projevuje už v prostoru, který v textu zaujímají zážitky z doby do roku 1945, v porovnání s poválečným děním. (V odhadu editora se jedná o poměr 15 k 85 procentům.)

Kniha tak skýtá mnoho detailů pro zájemce o nejrůznější témata - od poměrů v první republice, přes nacistickou perzekuci židů, poválečný mocenský boj, činnost státních médií v komunistickém systému, situaci v bývalých koloniálních zemích, „Pražské jaro“ roku 1968 a jeho potlačení invazí států Varšavské smlouvy, počátky následné „normalizace“ a postavení jejích obětí, k nimž patřil i autor. Ten totiž zakotvil v zahraničním zpravodajství Československé tiskové kanceláře a dosáhl tam pozoruhodné kariéry.

Univerzitní vzdělání, zájem o světovou politiku a politické přesvědčení za daných okolností Goldschmída k takovému pracovnímu zařazení předurčily. V ČTK strávil s výjimkou let 1951 až 1953, kdy absolvoval povinnou vojenskou službu, téměř čtvrt století, od nástupu v roce 1949 po nucený odchod v roce 1974. Kromě přímé redakční práce měl na starosti mimo jiné styky s tiskovými agenturami jak na Východě, tak na Západě, zvláště pozornost ale ve vzpomínkách, které vznikaly v letech 1985 až 2002, věnuje jím iniciované a vedené mezinárodní školy agenturního zpravodajství a techniky, která pod patronátem Četky působila v zemích Třetího světa, nabývajících od druhé poloviny 50. let nezávislosti. Líčení činnosti této organizace, v jejímž čele autor stál v letech 1959 až 1969, a s ní spojených služebních cest do Afriky a Asie zabírá třetinu knihy a nese se v duchu optimismu, způsobeného nejen duchem nových počátků v zemích, které se vymanily z koloniálního panství, a nadšením jejich utvářejících se elit, ale také uvolňováním vztahů mezi Východem a Západem. To také umožnilo několik autorových cest do západní Evropy. Některé pasáže, zvláště ty, které se týkají několikaměsíčního pobytu v západní Africe, přímo oplývají exotikou a předechem dobrodružství. Kurzy, jež Goldschmíd v nově nezávislých zemích jako byly Ghana a Mali zajišťoval pro mladé adepty žurnalistiky, byly jistě pro jejich účastníky přínosem a mnohým ulehčily start v mediálních profesích, co však jejich vedoucí nereflektuje, je jejich role v propagandistické ofenzivě sovětského bloku v rozvojových zemích, která probíhala bez ohledu na „détente“ mezi Moskvou a Washingtonem. Mimo zorné pole autora zůstává jeden z hlavních cílů rozvojové pomoci komunistických zemí, totiž připoutat vedoucí síly nově nezávislých zemí k strategii světového komunismu a částečně je také v době konfliktu mezi SSSR a Maovou Čínou „chránit“ před „nebezpečím“ z Dálného východu.

Goldschmíd si také při popisu svého kariérního vzestupu explicitně neuvědomuje, jak privilegovaného postavení zvláště v 60. letech v porovnání s lidmi, stojícími mimo KSČ, nabyt. Mluví sice také o konfliktech uvnitř ČTK, ale jeho cestovní bilance jasně svědčí o tom, že se mu otevírala spousta možností poznávat velkou část světa způsobem,

který zůstal „bezpartijní“ většině československého obyvatelstva dlouho nepřístupným. Obrat v jeho životě nastal, jako u mnoha jeho vrstevníků, v souvislosti s „Pražským jarem“ roku 1968 a jeho násilným ukončením.

Už koncem roku 1967 byl Goldschmíd zvolen předsedou celozávodního výboru KSČ a reformním myšlenkám nového Dubčekova vedení zůstal věrný během následujícího roku, jednoho „z nejintenzivnějších v mém životě“ (str. 213). Pomsta stalinistů a těch, kdo rychle obrátili kabáty, na sebe po vojenském zákroku, vedeném Sověty, nenechala dlouho čekat. V roce 1970 byl Goldschmíd coby revizionista vyloučen ze strany a je s podivem, že se v Četce udržel, i když na podřadných místech, ještě další čtyři roky. Potom ale nastal strmý pád – následujících 15 let strávil coby řidič kamionu, závozník a dělník v podniku Železniční stavitelství, z toho posledních osm let coby pracující důchodce. To, co píše o poměrech v zaměstnání, trochu připomíná nedávný televizní seriál „Volha“, ovšem bez komické roviny tohoto exemplárního příkladu dění v hluboce zkorumpované a pokrytecké společnosti husákovské éry. Tato doba patřila z jeho pohledu „mezi léta, která bylo sice možno přežít, ale jako občan třetího řádu, se vším, co k tomu patří“ (str. 250).

Po infarktu, který ho postihl v roce 1984, už Goldschmíd nebyl schopen jezdit s nákladním autem po republice a byl přerážen na lehčí práci na stavbě pražského metra. Tam zažíval navzdory všem ústrkům pocit zadostiučinění z účelné činnosti, který ho neopustil ani později, po odchodu na odpočinek v roce 1989. Metro pro něj i po „sametové revoluci“ zůstalo symbolem toho, že i pokřivená doba může vyprodukovat něco užitečného. Jako mnoho jiných, kteří prodělali podobný vývoj, nechtěl Goldschmíd zcela odepsat ideály svého mládí a to, jak se je snažil přeměnit v realitu. Z tohoto bodu, nalevo od politického středu, hodnotí v závěrečných kapitolách polistopadový vývoj doma i ve světě. Vzhledem k tomu, že tyto partie textu dokončil už okolo roku 2000, se ovšem jedná o čtenářsky nejslabší část knihy, zastíněnou událostmi posledního čtvrtstoletí, bohatého na převratné změny.

Autor zemřel v roce 2004 a jeho rodina se až po delší době rozhodla rukopis jeho vzpomínek vydat knižně. Materiál doplnila o verše a črty z jeho pozůstalosti a o řadu dokumentů a fotografií a předala vše do rukou historika a archiváře Tomáše Rataje. Ten se postaral o zveřejnění a je třeba říci, že málokterá kniha tohoto druhu, která vyjde na českém trhu, najde tak znalého, pečlivého a důkladného editora. Kromě poznámkového aparátu, v němž doplňuje, případně opravuje, některé údaje v původním textu, opatřil Rataj publikaci několika obvyklými doplňky, jako jsou rejstříky a bibliografie. Především ale knihu obohatil podrobnou ediční „poznámkou“ zvíci dvanácti stran, osvětlující vznik a jazykové charakteristiky textu, jakož i dvacetistránkovou esejí, nazvanou *Na okraj vzpomínek Jiřího Goldschmída*, která toto dílo zasazuje do dobového kontextu a analyzuje jeho základní charakteristiky. Svým způsobem je Ratajova úvaha nejlepší recenzí, již se Goldschmídova kniha mohla dočkat.

Jiří Goldschmíd: *Vzpomínky (1925-2002)*. K vydání připravil Tomáš Rataj. Dolní Břežany: Scriptorium, 2022, 360 s.

www.ipsl.cz